

Borst-Eilers

in de thuissituatie kan deze palliatieve zorg heel goed worden verleend. Zoals de heer Van der Vlies al zei, gaat het om zorgverlening aan mensen bij wie van genezing van de ziekte geen sprake meer is, maar bij wie nog een heleboel te doen is voor alle mogelijke hulpverleners.

In het Verenigd Koninkrijk bestaat inderdaad sinds een aantal jaren een specialisme "palliative medicine". Wellicht zullen wij daar op den duur ook naartoe moeten, maar zover zijn wij nog lang niet. Ik ben althans nog lang niet zover in de besprekingen. Ik ben heel blij dat de palliatieve zorg zo duidelijk een bloeiperiode doormaakt. Dat zal ik ook in de beleidsbrief neerschrijven. Ik vind het een heel goede aanvulling van onze hoog technologische gezondheidszorg, die zoveel meer tot de verbeelding lijkt te spreken. Misschien moeten wij ook overgaan tot het openstellen van het specialistenregister, maar daar gaan bepaalde instanties in Nederland over. Wij zijn een beetje terughoudend met het creëren van nieuwe medische specialismen. Het is wel heel goed mogelijk dat men bijvoorbeeld internist is met de aantekening palliatieve geneeskunde. Als ik met u over de beleidsbrief nader debattee of overleg, zal ik er van tevoren graag nog eens over doordenken of wij die kant uit moeten gaan.

De heer **Van Boxtel** (D66): Voorzitter! In zijn opstap naar de vraag aan minister Borst over dit onderwerp refereerde de heer Van der Vlies even aan het buitenland, dat in zijn beleving het idee heeft dat Nederland behalve een narco-staat ook een euthanasie-staat is. Ik ben toch benieuwd of de SGP dat beeld van het buitenland ook tot de hare maakt.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter! Dat is niet het beeld dat ik heb, want ik ken de wet en het regime daar omheen. Ik ben tegen euthanasie als levensbeëindigend handelen, maar wij kennen het regime en de discussie. Ik kan de heer Van Boxtel erop wijzen dat ik de minister zo zorgvuldig mogelijk heb geciteerd. Zij zelf heeft gezegd waar te nemen dat in het buitenland zo

tegen Nederland wordt aangekeken; zie Trouw van vanmorgen.

Mevrouw **Mulder-van Dam** (CDA): Voorzitter! De minister zegt dat zij grote bewondering heeft voor de hospicebeweging. Het zijn allemaal organisaties die uit het particulier initiatief zijn voortgekomen. Hoe denkt zij te bevorderen dat de palliatieve zorg in Nederland wordt opgewaardeerd binnen de reguliere instellingen?

Minister **Borst-Eilers**: Mijnheer de voorzitter! Ik denk dat te kunnen bevorderen door, zoals ik al heb gedaan, werkbezoeken te brengen aan verschillende instellingen, palliatieve eenheden in ziekenhuizen en verpleeghuizen naast de hospices. Daar geef ik er duidelijk uiting aan, vaak met enige publiciteit er omheen, dat het kabinet heel positief staat tegenover deze ontwikkelingen. Verder zult u in de beleidsbrief lezen dat dit op het punt van onderwijs, opleiding en onderzoek door mij zoveel mogelijk gestimuleerd zal worden.

Bij een geïsoleerd hospice dat geen onderdeel vormt van een grotere eenheid zoals een ziekenhuis, verpleeghuis of verzorgingshuis tref je een situatie aan van particulier initiatief: een soort thuissituatie "away from home", vaak voor mensen die alleen staan in het leven. De financiering gebeurt door particuliere fondsen. Sommige verzekeraars zijn bereid om voor de patiënten een bijdrage per dag te betalen. Verder werken er veel vrijwilligers. Nogmaals, als zo'n kleine afzonderlijke instelling zich zou kunnen aansluiten bij een grotere instelling in de regio, dan zou het binnen het hele kader van zorgvernieuwing en flexibilisering van de Ziekenfondswet heel goed mogelijk zijn om deze zorg binnen de reguliere financiering onder te brengen. Dat wil ik graag bevorderen.

De heer **Verkerk** (AOV): Voorzitter! De beleidsbrief komt er deze week nog. Inmiddels vindt overleg plaats tussen verschillende organisaties en instellingen voor palliatieve zorg. Is

de volgorde echter niet onjuist? Had de minister niet wat eerder met haar beleidsbrief kunnen komen? Zou zij de verhouding tussen de palliatieve zorg in instellingen en die in de thuissituatie kunnen verduidelijken?

Minister **Borst-Eilers**: Mijnheer de voorzitter! Vanmiddag vindt in Nieuwspoor een bijeenkomst plaats ter gelegenheid van de oprichting van een netwerk palliatieve zorg voor terminale patiënten in Nederland. Tot voor enkele dagen was ik daar niet van op de hoogte. Van daaruit heb ik dus ook geen stimulans gekregen om de beleidsbrief net iets eerder af te ronden. Wij hebben er gewoon aan doorgewerkt. Er heeft overleg over plaatsgevonden, onder andere met de KNMG en met de artsenorganisaties. Dat neemt allemaal zo zijn tijd. Deze week is het proces afgerond.

Veel mensen die een zekere mantelzorg hebben of in familieverband of bij vrienden wonen en die thuis kunnen sterven, kiezen daarvoor. Dan wordt daar de palliatieve zorg verleend door de huisarts en de wijkverpleegkundige. Vaak is ook de gezinsverzorging ingeschakeld. Tegenwoordig wordt meer en meer vanuit een ziekenhuis met een afdeling oncologie aan huis de meer technologische hulp verleend, zoals bloedtransfusies, bijzonder ingewikkelde injectieprocedures, infuus en dat soort zaken.

Aan de orde zijn de **stemmingen over zeven moties**, ingediend in het nota-overleg over **de notitie Leefvormen**, te weten:

- de motie-M.M. van der Burg/Dittrich over benoeming van een niet-ambtelijke commissie (22700, nr. 9);
- de motie-M.M. van der Burg over het standpunt van adoptielanden (22700, nr. 10);
- de motie-Soutendijk-van Appeldoorn over de eisen ten aanzien van ~~de~~ nouderaadoptie (22700, nr. 11);
- de motie-Soutendijk-van Appeldoorn over het kiezen van de familienaam (22700, nr. 12);
- de motie-Van der Stoel over de familienaam van het kind (22700, nr. 13);
- de motie-Dittrich/M.M. van der Burg over juridische bescherming van kinderen die opgroeien bij twee

Voorzitter

mensen van hetzelfde geslacht (22700, nr. 14);
- de motie-Rabbae over adoptie door opvoeders/partners van gelijk geslacht (22700, nr. 15).

(Zie nota-overleg van 25 maart 1996.)

De **voorzitter**: De motie-M.M. van der Burg/Dittrich (22700, nr. 9) is in die zin gewijzigd, dat het tweede deel van het dictum thans luidt:

Motie

"verzoekt de regering tevens vanwege de inhoudelijke breedte van genoemde werkzaamheden een niet-ambtelijke commissie te benoemen, waarin de verschillende relevante disciplines vertegenwoordigd zijn, en deze opdracht te geven een voorontwerp van wet ter zake uiterlijk vóór 1 augustus 1997 af te ronden,".

Naar mij blijkt, wordt deze gewijzigde motie voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 18 (22700).

De motie-M.M. van der Burg (22700, nr. 10) is in die zin gewijzigd, dat zij thans luidt:

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende, dat er onduidelijkheid heerst over de bereidheid van het buitenland om alleenstaande personen en twee personen van hetzelfde geslacht in aanmerking te laten komen voor adoptie;

verzoekt de regering te trachten inzicht te verkrijgen c.q. te blijven houden in het standpunt van (de betreffende organisatie in) adoptielanden ten aanzien van adoptie door één ouder en door homoseksuele relaties, teneinde een inschatting ook in de toekomst te kunnen maken van adoptiemogelijkheden;

verzoekt de regering tevens te inventariseren of en, zo ja, welke voor- en nadelen er kleven aan adoptie van buitenlandse kinderen door één persoon en door homosek-

suele relaties, om eventueel op basis daarvan te komen tot aanpassing van de Wet opnemings buitenlandse pleegkinderen,

en gaat over tot de orde van de dag.

Naar mij blijkt, wordt deze gewijzigde motie voldoende ondersteund.
Zij krijgt nr. 19 (22700).

Ik constateer, dat er geen bezwaar tegen bestaat om aanstonds over deze gewijzigde moties te stemmen.

Mij is gevraagd om hoofdelijke stemming over de moties op de stukken nrs. 9 en 14. Verder is mij gevraagd om vóór over de motie op stuk nr. 12 over de motie op stuk nr. 13 te stemmen. Ik constateer, dat daartegen geen bezwaar bestaat.

Ik geef gelegenheid tot het afleggen van stemverklaringen.

De heer **Dittrich** (D66): Voorzitter! Namens de fractie van D66 leg ik een stemverklaring af over de motie op stuk nr. 10 over het standpunt van adoptielanden. In de motie wordt gevraagd om een inventarisatie. De fractie van D66 wil die inventarisatie zeer serieus nemen. Zodra zij bekend is, willen wij een afweging maken. Voor de fractie van D66 ligt het op dat moment dan volkomen open of zij al of niet met buitenlandse adoptie zal instemmen. Omdat slechts om een inventarisatie wordt gevraagd, zullen wij voorstemmen.

Mevrouw **Nijpels-Hezemans** (groep-Nijpels): Voorzitter! Mijn fractie heeft hedenmorgen besloten met betrekking tot de moties op de stukken nrs. 9 en 15 de leden vrij te laten om te stemmen in overeenstemming met hun geweten en dat de eenheid van de fractie niet het hoogste goed hoeft te zijn. Daarom zal bij beide motie door mijn fractie niet eensluidend gestemd worden.

In stemming komt de gewijzigde motie-M.M. van der Burg/Dittrich (22700, nr. 18).

De **voorzitter**: Ik verzoek de leden tijdens de stemming enige stilte te

betrachten. Wij naderen het moment dat de leden ook tijdens het vragenuur in het land gehoord kunnen worden met de onderlinge gedachtenwisselingen. Dat zal zeker politieke repercussies kunnen hebben. Ik stel dan ook voor dat wij nu in ieder geval stil zijn, want één ding staat vast: wij horen elkaar.

Vóór stemmen de leden: Sterk, Van der Stoel, Van Traa, Valk, Ter Veer, Te Veldhuis, Versnel-Schmitz, Verspaget, Vliegthart, Van Vliet, H. Vos, M.B. Vos, Vóór te-Droste, Vreeman, Wallage, Van Walsem, Witteveen-Hevinga, Wolffensperger, Woltjer, Ybema, Van Zijl, Zijlstra, Van Zuijlen, Adelmund, Augusteijn-Esser, Bakker, Blauw, Van den Bos, Van Bostel, M.M. van der Burg, Cherribi, De Cloe, Cornielje, Crone, Dijkma, Dijkman, Dittrich, Duivesteijn, Van Erp, Essers, Fermina, Van Gelder, Van Gijzel, Giskes, De Graaf, Van Heemst, Hessing, Hoekema, Hofstra, Van Hoof, Houda, Jeekel, Jorritsma-van Oosten, Kalsbeek-Jasperse, Keur, De Koning, Lambrechts, Leerkes, Liemburg, Lilipaly, Marijnissen, Middel, Van Nieuwenhoven, Nijpels-Hezemans, Noorman-den Uyl, Oedayraj Singh Varma, Oudkerk, Van Oven, Van der Ploeg, Poppe, Rabbae, Rehwinkel, Remkes, Van Rey, Van 't Riet, Rijpstra, Roethof, Rosenmeijer, Scheltema-de Nie, Schimmel en Sipkes.

Tegen stemmen de leden: Terpstra, Verbugt, Verhagen, Verkerk, Van der Vlies, O.P.G. Vos, B.M. de Vries, J.M. de Vries, Weisglas, Van Wingerden, Wolters, Zonneveld, Aiking-van Wageningen, Apostolou, Van Ardenne-van der Hoeven, Assen, Beinema, Biesheuvel, Bijleveld-Schouten, Blaauw, Van Blerck-Woerdman, Bolkestein, Boogaard, Bremmer, Bukman, V.A.M. van der Burg, Van de Camp, Dankers, Deetman, Van Dijke, Doelman-Pel, Esselink, Gabor, Van Heemskerck Pillis-Duvekot, Heerma, Hendriks, Hillen, Hoogervorst, Ten Hoopen, De Hoop Scheffer, Janmaat, De Jong, H.G.J. Kamp, Klein Molekamp, Koekkoek, Korthals, Lansink, Leers, Van der Linden, Mateman, Van Middelkoop, Mulder-van Dam, Passtoors, Reitsma, Van Rooy, Rouvoet, Schutte, Schuurman, Smits en Soutendijk-van Appeldoorn.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat

Voorzitter

deze gewijzigde motie met 81 tegen 60 stemmen is aangenomen.

Mevrouw **Van der Burg** (PvdA): Voorzitter! Kan de staatssecretaris aangeven hoe zij de motie gaat uitvoeren?

Staatssecretaris **Schmitz**: Voorzitter! Zoals ik ook in het debat over dit onderwerp al heb gezegd, zijn er vele argumenten uitgewisseld. Het aannemen van deze motie door een royale meerderheid van de Kamer is natuurlijk een feit van belang voor het kabinet. Ik zal hiermee teruggaan naar het kabinet en ik zal de Kamer binnen enkele weken laten weten op welke wijze wij deze motie zullen uitvoeren.

In stemming komt de gewijzigde motie-M.M. van der Burg (22700, nr. 19).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de PvdA, behoudens het lid Apostolou, GroenLinks, D66, de VVD, de Unie 55+ en de groep-Nijpels voor deze gewijzigde motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is aangenomen.

In stemming komt de motie-Soutendijk-van Appeldoorn (22700, nr. 11).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van het CDA, het AOV, de CD, de RPF, de SGP, het GPV, de SP en het lid Hendriks voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

In stemming komt de motie-Van der Stoel (22700, nr. 13).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fracties van de VVD, het CDA, de groep-Nijpels, het AOV, de Unie 55+, de CD, de RPF, de SGP, het GPV, de SP en het lid Hendriks voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is aangenomen.

Mevrouw **Soutendijk-van Appeldoorn** (CDA): Voorzitter! Nu deze motie is aangenomen, kan ik mijn motie op stuk nr. 12 intrekken.

De **voorzitter**: Aangezien de motie-Soutendijk-van Appeldoorn (22700, nr. 12) is ingetrokken, maakt zij geen onderdeel van de stemmingen meer uit.

Mevrouw **Soutendijk-van Appeldoorn** (CDA): Voorzitter! Ik heb nog een vraag aan de staatssecretaris van Justitie in verband met het aannemen van de motie op stuk nr. 13, die bijna gelijklopend is aan mijn motie op stuk nr. 12. Komt de staatssecretaris met een nota van wijziging nu het wetsvoorstel inzake naamrecht gereed is voor plenaire behandeling?

Staatssecretaris **Schmitz**: Voorzitter! Het lijkt mij duidelijk dat ik ook hierover binnen het kabinet overleg wil plegen. Ik zal de uitslag van de stemming over deze motie daarbij meewegen.

In stemming komt de motie-Dittrich/M.M. van der Burg (22700, nr. 14).

Voor stemmen de leden: Van Nieuwenhoven, Nijpels-Hezemans, Noorman-den Uyl, Oedayraj Singh Varma, Oudkerk, Van Oven, Van der Ploeg, Rabbae, Rehwinkel, Remkes, Van Rey, Van 't Riet, Rijpstra, Roethof, Rosenmüller, Scheltema-de Nie, Schimmel, Sipkes, Sterk, Van der Stoel, Van Traa, Valk, Ter Veer, Te Veldhuis, Verbugt, Versnel-Schmitz, Verspaget, Vliegenthart, Van Vliet, H. Vos, M.B. Vos, Voûte-Droste, Vreeman, B.M. de Vries, Wallage, Van Walsem, Witteveen-Hevinga, Wolffensperger, Woltjer, Ybema, Van Zijl, Zijlstra, Van Zuijlen, Adelmund, Aiking-van Wageningen, Augusteijn-Esser, Bakker, Blauw, Van Blerck-Woerdman, Boogaard, Van den Bos, Van Boxtel, M.M. van der Burg, Cherribi, De Cloe, Cornielje, Crone, Dijkema, Dijkman, Dittrich, Duivesteijn, Van Erp, Essers, Fermina, Van Gelder, Van Gijzel, Giskes, De Graaf, Van Heemskerck Pillis-Duvekot, Van Heemst, Hoekema, Hofstra, Van Hoof, Jeekel, Jorritsma-van Oosten, Kalsbeek-Jasperse, Keur, De Koning, Lambrechts, Leerkes, Liemburg, Lilipaly en Middel.

Tegen stemmen de leden: Mulder-van Dam, Passtoors, Poppe, Reitsma, Van Rooy, Rouvoet, Schutte, Schuurman, Smits, Soutendijk-van Appeldoorn, Terpstra, Verhagen, Verkerk, Van der Vlies, O.P.G. Vos,

J.M. de Vries, Weisglas, Van Wingerden, Wolters, Zonneveld, Apostolou, Van Ardenne-van der Hoeven, Assen, Beinema, Biesheuvel, Bijleveld-Schouten, Blaauw, Bolkestein, Bremmer, Bukman, V.A.M. van der Burg, Van de Camp, Dankers, Deetman, Van Dijke, Doelman-Pel, Esselink, Gabor, Heerma, Hendriks, Hessing, Hillen, Hoogervorst, De Hoop Scheffer, Ten Hoopen, Houda, Janmaat, De Jong, H.G.J. Kamp, Klein Molekamp, Koekkoek, Korthals, Lansink, Leers, Van der Linden, Marijnissen, Mateman en Van Middelkoop.

De **voorzitter**: Ik constateer, dat deze motie met 83 tegen 58 stemmen is aangenomen.

De heer **Dittrich** (D66): Voorzitter! Mag ik de staatssecretaris vragen of de regering deze motie gaat uitvoeren nu zij is aangenomen?

Staatssecretaris **Schmitz**: Mijn antwoord is niet origineel: ik zal haar te zamen met de motie op stuk nr. 9 en de andere motie met het kabinet bespreken en de Kamer binnen enkele weken antwoord geven.

In stemming komt de motie-Rabbae (22700, nr. 15).

De **voorzitter**: Ik constateer, dat de aanwezige leden van de fractie van GroenLinks en het lid Nijpels-Hezemans voor deze motie hebben gestemd en die van de overige fracties ertegen, zodat zij is verworpen.

De **voorzitter**: Mevrouw Jorritsma-van Oosten heeft voor wat betreft het volgende agendapunt, de stemming over de moties ingediend tijdens het nota-overleg over de Derde Energienota, gevraagd om heropening van de beraadslaging. Ik stel voor, deze heropening straks na de stemmingen te laten plaatsvinden.

Daartoe wordt besloten.

Aan de orde zijn de **stemmingen over 21 moties**, ingediend in het nota-overleg over de **armoedenota**, te weten:

- de motie-Doelman-Pel over de vrijlatingsregeling (24515, nr. 5);
- de motie-Doelman-Pel over de bijzondere bijstand ten behoeve van